

Asia: VN/30737/2022

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston päätökseksi huoltovarmuuden tavoitteista

Lausunto

Lausunnot lukuun 1. Johdanto

Kiinnitämme kohteliaimmin huomiota johdanto-osan huoltovarmuustyön kansallisten lähtökohtien kuvaukseen. Huoltovarmuutta ei kansallisessa määrittelyssä ole tähän saakka useimmiten nähty niinkään kokonaisturvallisuuden perustana, vaan osana kansallista varautumista ja siten yhtenä osana kokonaisturvallisuutta. Luonnoksessa esitettyä tarkempi kuvaus huoltovarmuuden merkityksestä olisi esitettävissä kirjauksella, että huoltovarmuus tulee ottaa huomioon osana varautumista kaikilla hallinnonaloilla, ei kuitenkaan kaikessa päätöksenteossa.

Lähtökohtana huoltovarmuuden määrittelylle tulisi olla voimassa oleva lainsäädäntö sekä kokonaisturvallisuuden sanastoon kirjattu määritelmä, jonka mukaan huoltovarmuus on toimintaa, jonka tarkoituksena on turvata väestön toimeentulon, maan talouselämän ja maanpuolustuksen kannalta välttämätön tuotanto, palvelut ja infrastruktuuri vakavien häiriötilanteiden ja poikkeusolojen varalta.

Johdannon viidennen kappaleen viittaus muihin "sellaisiin toimijoihin, jotka vastaavat oman hallinnonalansa huoltovarmuudesta" jää osin epäselväksi ministeriöiden vastatessaan valmiuslain mukaisesti varautumisesta omilla hallinnonaloillaan.

Lausunnot lukuun 2. Huoltovarmuuden toteuttamisen lähtökohdat

Verrattuna johdantoon, on toisen luvun kolmanteen kappaleen kuvaus huoltovarmuudesta osana kokonaisturvallisuutta täsmällinen.

Toisessa luvussa erityisesti kuudennessa kappaleessa sekä sivun seitsemän kolmannessa luvussa korostuu käsitys Huoltovarmuuskeskuksen johtavasta roolista huoltovarmuustoiminnassa. On

kuitenkin hyvä tuoda esille, että huoltovarmuuden organisaatio kaikkineen perustuu yritysten vapaaehtoiseen yhteistyöhön, johon ei tulisi osoittaa tarpeettoman voimakasta ohjausta.

Huoltovarmuuskeskus ei ole viranomainen, vaan laitos. Sille sopii huoltovarmuuden tukeminen laajalti yhteiskunnassa. Huoltovarmuuden ydintä ovat myös huoltovarmuuden organisaatioiksi luettavat yritykset sekä julkisen hallinnon toimijat. Lisäksi on tärkeää, että myös kuntien mahdollisuuksia huolehtia huoltovarmuudesta kehitetään sekä kuntien välistä huoltovarmuusyhteistyötä edistetään. Lisäksi kuntien ja hyvinvointialueiden varautumiseen ja huoltovarmuuteen liittyvän kehitystyön vahvistaminen yhteistyössä huoltovarmuusorganisaatioiden ja Huoltovarmuuskeskuksen kanssa on välttämätöntä. Myös alueellisten johtamisjärjestelmien vastuisiin ja yhteensovittamiseen tulee kiinnittää huomiota.

Kappaleeseen 2.1 ehdotamme lisättäväksi maininnan pohjoisten logististen yhteyksien merkityksen korostumisesta huoltovarmuuden kannalta nykyisessä maailmantilanteessa.

Lausunnot lukuun 3. Kehittämiskohteiden taustat ja tavoitteet

Näemme välttämättömänä sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen huomioimisen viranomaistoimijoina, jotka kuuluvat osaksi kriittisten kohteiden määrittämistä, tunnistamista ja suojaamista ja toivomme näiden toimijoiden mainitsemista kohdassa 3.1. (Huoltovarmuuskriittinen infrastruktuuri).

Huoltovarmuuskriittisen infrastruktuurin turvaamisessa hyvinvointialueen pelastustoimella on paljon annettavaa esimerkiksi valvonnan, koulutuksen ja harjoittelun myötä. Pelastustoimen osaamisen hyödyntäminen edellyttää vahvaa yhteistoimintaa, jonka puitteissa pelastustoimi voi omalta osaltaan osallistua kriittisten kohteiden määrittämiseen, tunnistamiseen ja suojaamiseen.

Sekä CER- että NIS2-direktiivien soveltamisen tilanne on kansallisten linjausten puuttuessa epäselvä jopa soveltamisalan osalta. On toivottavaa, että direktiivien implementointi toteutetaan ottaen huomioon kansallisen varautumisen olemassa olevat rakenteet ja linjaukset.

On nähtävissä, että digitaalisen toimintaympäristön häiriötilanteita koskien kaikkein kriittisimpiä järjestelmiä kattavien korvaavien toimintatapojen, varajärjestelmien ja -tietoliikenneyhteyksien rakentaminen on koko yhteiskuntaa koskeva valtava haaste, johon vastaaminen edellyttää merkittäviä resursseja. Tätä huoltovarmuuden osa-aluetta voi esittää painopisteeksi seuraavien vuosien aikana. Tämän vuoksi kappale 3.2:n yhteydessä olisi toivottavaa esittää linjaus Huoltovarmuuskeskuksen roolista kehittämistyön keskeisenä rahoittajana.

Viitaten esimerkiksi sivun 11 viimeiseen kappaleeseen, todetaan, että hyvinvointialueet ovat keskeinen osa alueellista huoltovarmuutta sekä kokonaisturvallisuuden alueellista koordinaatiota.

Kunnilla ja hyvinvointialueilla on lakisääteinen varautumisvelvoite, jota ne toteuttavat oman itsehallintonsa puitteissa. Näin ollen lausunnolla olevaan luonnokseen ei tulisi kirjata sisältöjä, joissa huoltovarmuus ei olisi kuntien ja hyvinvointialueiden omaa itsenäistä sekä yhteistyössä toteutettavaa kokonaisturvallisuustyötä.

Kappaleeseen 3.3 toivomme huomioitavan järjestöjen merkityksen osana kansalaisvarautumista ja kansalaisten osallisuuden ja auttamishalun organisoitumista osana kolmannen sektorin toimintaa ja yhteistyötä esim. hyvinvointialueiden kanssa.

Kappaleessa 3.4 todetaan, että kunnat ja hyvinvointialueet kehittävät varautumiseen ja huoltovarmuuteen liittyvää verkostoyhteistyötä. Toivomme lisäksi todettavan vastuut tehtävästä ja lisättävänä, että kuntien ja hyvinvointialueiden vastuunjako ja valmiussuunnittelun ohjausta ja ohjeita tarkennetaan muuttunutta tilannetta vastaavaksi.

Kappaleessa 3.5 kuvataan huoltovarmuuden tilanneseuranta ja ennakoitua. Kokemuksemme mukaan koko varautumisen kenttää, ei pelkästään huoltovarmuutta, haastavat puutteet tiedonkulussa ja ennakoitotoiminnan yhteistyön kehittämättömyydessä. Asiakokonaisuutta olisi ratkottava turvallisuusviranomaisten sekä koko julkisen hallinnon tarpeet huomioon ottaen. Tämän jälkeen yritysten toimintojen yhdistäminen osiksi varautumisen ketjuja ja kaksisuuntaista tiedonvaihtoa olisi yksinkertaisempaa.

Lausunnot lukuun 4. Toimialakohtaiset huoltovarmuustavoitteet ja kehittämiskohteet

Lukuun neljä esitetään lisättäväksi omana kohtanaan pelastustoimen huoltovarmuustavoitteet ja niihin liittyvät kehittämiskohteet. Näistä erityisesti väestön suojaamisen näkökulmasta nousevat tarpeet ovat keskeisiä. Pidämme merkityksellisenä, että pelastustoiminnan ja väestön suojaamisen kannalta kriittisten materiaalien ja tuotteiden kotimainen tuotanto turvattaisiin. Väestön suojaamisen lisäksi pelastustoimella on merkittäviä kehittämistarpeita myös normaaliolojen häiriötilanteisiin ja laajamittaisiin onnettomuuksiin varautumisessa. Huoltovarmuuden kysymykset esimerkiksi laajojen ja vaikeasti saavutettavissa olevien maastopalojen sekä merellisten öljyvahinkojen tai muiden merellisten päästöjen torjunnassa ovat tunnistettuja haasteita.

Hyvinvointialueiden kehittäessä yhteistyötä varastojen kriittisen materiaalin hävikin minimoimiseksi sekä riittävän varastokierron varmistamiseksi, sopisi Huoltovarmuuskeskukselle rooli, jolla varmistetaan tarvittaessa saatavuutta esimerkiksi täydentävillä varastoinneilla tai saatavuutta varmistavilla sopimuksilla. Terveystieteiden varautumisen ja häiriöttömän toiminnan turvaamiseksi tulisi kansallisen tuotannon mahdollisuuksia valmistella ja tarkastella ainakin lääkkeiden ja sairaalakaasujen sekä lääkintälaitteiden varaosien ja muiden kriittisten tarvikkeiden osalta.

Kappaleessa 4.1 on polttoaineen velvoitevarastoinnista hyvät kirjaukset, mutta on huomioitava, että lisäksi täytyy varmistaa alueellinen polttoaineiden jakelu kriittisille toimijoille esimerkiksi pitkissä sähkökatkotilanteissa.

Kappaleen 4.2. osalta toteamme, että ainoa maayhteys ulkomaille kulkee pohjoisen kautta ja logistiset yhteydet pohjoisesta ovat kriittisiä huoltovarmuuden kannalta. Tiestön ja raideinfrastruktuurin ylläpito Pohjois-Suomessa tulee huomioida ja huoltovarmuuden näkökulmasta priorisoida kansallisissa investoinneissa.

Kappaleessa 4.8 esitetyn mukaisesti sosiaali- ja terveydenhuollon valmius ja varautuminen perustuvat viiden yhteistyöalueen sekä sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan muodostamaan kansalliseen kokonaisuuteen. Pidämme YTA-malliin pohjautuvaa rakennetta hyvänä ja toivomme, että sitä voitaisiin hyödyntää myös varastojen hävikin minimoimiseksi sekä riittävän varastokierron varmistamiseksi yksittäisten hyvinvointialueiden sijaan. Ehdotamme lisäksi kirjattavan ns. viiden mallin vahvistamisen hallitusohjelman mukaisesti asiakirjaan esim. muodossa: ”Kehitetään sosiaali- ja terveydenhuollon valmiutta ja varautumista vastata kansainvälisiin, kansallisiin ja alueellisiin riskeihin normaali- ja poikkeusoloissa vahvistamalla viiden yhteistyöalueen roolia”

Ehdotamme lisättävän kappaleeseen 4.8 lisäksi maininnan lääkkeiden velvoitevarastoinnista, joka on keskeisessä roolissa terveydenhuollon huoltovarmuuden kannalta.

Lausunnot lukuun 5. Huoltovarmuustoiminnan rahoitus ja kehitys

Ei lausuttavaa

Lausunnot lukuun 6. Valtioneuvoston tavoitteiden seuranta

Ei lausuttavaa

Muut selontekoa koskevat yleiset kommentit

Ei lausuttavaa

Turpeinen Miia

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue - Turpeinen Miia, yliopistosairaalan johtaja ja Jokelainen Petteri, pelastusjohtaja